

DIEDERIK BENTE EN ESTER WIERINGA

Kwaliteit in verandering

Mensen neigen het meest naar stabiliteit en herkenbaarheid. Mensen houden niet van verandering. Verandering brengt onzekerheid, verlies en angst met zich mee. Voor de archeologische beroepsgroep betekent de implementatie van Malta en de daarmee gepaard gaande beleidswijzigingen een grote aardverschuiving. Met de naderende invoering van dit verdrag is er ook een begin gemaakt met het denken over kwaliteit en het borgen ervan in de archeologische praktijk. Hiertoe dienen o.a. de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en de Beleidsregels Opgravingsbevoegdheid.

Het is opvallend dat veel van deze nieuwe regels en eisen met name gemotiveerd worden door de angst dat door de komst van nieuwkomers op de archeologische markt de bestaande kwaliteit van de archeologische praktijk achteruit gaat of zelfs verloren kan gaan. In de motivatie van de beleidsregels voor de opgravingsbevoegdheid wordt het door de toenmalige staatssecretaris bijvoorbeeld als volgt verwoord: "Vanuit verschillende kanten is de zorg geuit dat opening van de opgravingsmarkt ten koste kan gaan van de kwaliteit van de uitvoering van archeologisch werk." Hiermee wordt dus geïmpliceerd dat de reeds bestaande instellingen en vergunninghouders een uitgesproken kwaliteit bij de uitvoering kennen die verder niet omschreven hoeft te worden. Wie niet goed leest zou zelfs kunnen denken dat de nieuwe eisen, die doorgaans als "minimum"-eisen worden gepresenteerd, alleen voor nieuwkomers gelden en dat bestaande instellingen en diensten hiervan vrijgesteld zijn en al aan ongeschreven "maximale" eisen voldoen. Er zou dus al lange tijd een ons verder onbekende virtuele KNA *avant la lettre* bestaan. De schijn ontstaat zo dat waar de markt aanwezig is, er eisen dienen te bestaan, en dat waar geen markt is, er geen eisen aan kwaliteit gesteld hoeven te worden want die is vanzelf al aanwezig.

Wie de werkelijkheid enigszins volgt (zie bv. Archeobrief 22) weet dat de bestaande uitvoeringspraktijk zo ideaal niet was (een stukje meer aan ontoegankelijk onuitgewerkt onderzoek) en dat het grootste deel van het vroegere onderzoek geen goede of slechte, maar een non-kwaliteit kent (geen of zeer gebrekkige documentatie; geen basale rapportage). Voor dezelfde volger van de werkelijkheid is het ook geen geheim dat juist de nieuwkomers op de markt wel de afgesproken eisen halen, soms krap, soms ruim, maar dat het daarentegen de bestaande

instellingen en vergunninghouders zijn die moeite hebben aan de eisen te voldoen, niet gewend als ze zijn om aangesproken te worden op het halen van vooraf vastgelegde doelen en eisen. Als men zich al bewust is van kwaliteitslacunes dan is vaak het argument: we willen wel maar er is geen geld. Ook worden er vaak gelegenheidsargumenten aangevoerd waarom een of meerdere eisen nu juist niet op hun werk van toepassing is. Een marktpartij kan hier niet mee wegblijven en brengt zijn voortbestaan in gevaar. Juist waar firma's verschijnen en marktwerking wordt toegelaten, verschijnen normen, standaards, eisen en afdwingbare afspraken. Hierdoor doet zich de bizarre situatie voor dat het juist de niet-marktpartijen zijn, die kwaliteit laten afhangen van toevallig aanwezig budget, iets waar eigenlijk vooral marktpartijen van verdacht worden.

De conclusie kan dan ook slechts zijn dat kwaliteitsborging van de archeologische uitvoering niets met marktwerking te maken heeft en ook of zelfs des te meer geldt voor niet-marktgebonden partijen. Om de staatssecretaris te parafraseren: "Het eventueel weer sluiten van de opgravingsmarkt kan ten koste gaan van de kwaliteit van de uitvoering van archeologisch werk."

Op dit moment is de archeologie al niet meer vergelijkbaar met die van bijvoorbeeld tien jaar geleden. Niet alleen binnen de archeologische wereld treden veranderingen op. Ook de relatie tussen de archeologen en de buitenwereld is anders geworden. Waar vroeger contacten met de 'buitenwereld' vooral dienden om 'draagvlak' te creëren, middels publieksvoorlichting en populair-wetenschappelijke publicaties, is tegenwoordig het bodemarchief niet enkel meer van de archeologen. Wat binnen de vakwereld tegenwoordig geldt, via kwaliteitseisen verantwoording afleggen en de werkprocessen zo inrichten dat ze transparant en toetsbaar zijn, geldt ook voor de relatie tussen archeologen en de 'buitenstaanders'. En het einde van alle met Malta samenhangende veranderingen is nog lang niet in zicht. Voor de archeologen is het onvermijdelijk dat ook zij mee moeten veranderen om met het nieuwe beleid in de pas te kunnen lopen. Het is inmiddels duidelijk dat de huidige en de toekomstige archeologische praktijk meer vaardigheden van een archeoloog vraagt dan een goed opgraver en/of onderzoeker te zijn.

Zeker is dat archeologen niet langer naar binnen gekeerd kunnen zijn nu archeologie meer en meer een maatschappelijk product wordt. Om goede resultaten te krijgen moeten archeologen participeren in wat altijd als 'de buitenwereld' beschouwd werd. Het bodemarchief behoort niet langer tot het rijk van de archeoloog alleen. Steeds meer archeologen zijn

werkzaam bij ingenieursbureaus, gemeentes en allerlei bedrijven en staan daarmee al veel dicht bij de initiatiefnemers of de adviseurs daarvan. Dit stelt de archeologen in staat om initiërend te handelen. Daardoor kunnen we ontsnappen aan de rol van 'hinderlijke ophouder' en een gelijkwaardige partij zijn aan de onderhandelingstafel.

De vertegenwoordigers van alle partijen in de ontwerp- en bouwwereld spreken elk hun eigen 'taal' en dienen hun eigen belang. Voor de archeoloog is het dus zaak zijn doelen duidelijk te formuleren. Dit betekent dat hij de taal van de projectontwikkelaar of stedenbouwkundige moet kunnen spreken en niet bang moet zijn om archeologie deel te laten uitmaken van die onderhandelingen. Het uitgangspunt moet een *win win* situatie zijn. In de praktijk betekent dit voor de archeoloog dat er een weg gevonden moet worden tussen wat WAAR (wetenschappelijk) en wat JUIST (beleid) is, zoals dit terug te vinden is in het NWO stimuleringsprogramma 'Bodemarchief in behoud en ontwikkeling'. Empathie en de koppeling van wetenschappelijke en procedurele kennis aan een zekere mate van kennis van de ruimtelijke ontwikkeling is hierbij

onmisbaar. In het NWO programma wordt in dit verband het gebruik van Emotionele Intelligentie genoemd. *De Emotionele Quotiënt verwijst naar de capaciteit om de eigen gevoelens en die van anderen te herkennen en de relaties te kunnen leggen met de wetenschappelijke intelligentie (...). EQ gaat vooral over het stellen van de goede vragen, over het gebruiken van creativiteit in het ontwikkelen van strategieën, over niveaus en taalverschillen in gesprekken en het vermogen om daar op in te spelen (...)* (During, Elerie en Groenendijk, *Bodemarchief in behoud en ontwikkeling, 2001*).

Temidden van alle veranderingen is het innemen en het laten horen van een kritisch standpunt goed, maar alleen als we een kritisch deelnemer en geen kritisch toeschouwer zijn. Het is niet meer mogelijk het tij van verandering te keren, maar het is wel mogelijk om te participeren en zelfs te integreren. We moeten onze kennis delen en zorgen dat we er kennis voor terugkrijgen, want voortbestaan is de mogelijkheid om te kunnen veranderen. De evolutie is hiervan het beste bewijs.

De auteurs werken als archeologisch adviseur bij ArcheoLogic.